

Česko-irské kulturní vztahy v 2.polovině 20.století

Úvod

Československo a Irsko sice nikdy nesdílely společný prostor, přesto je spojovaly některé dějinné události a zásadní společenské otázky. Následující příspěvek se na vztah geograficky vzdálených států bude soustředit v problematickém období 2. poloviny 20. století, kdy fakticky neexistovalo přímé diplomatické spojení. Právě tento faktor vnímám jako výzvu a zároveň důvod k analýze a prostor ke kladení otázek a hypotéz. Ačkoliv uvedené období spadá do fungování Československa, tato práce bude zkoumat pouze prameny české a irské provenience.

V případě, že mezi státy nefunguje plnohodnotné diplomatické spojení, ale z historického hlediska má na co navazovat, mají země poměrně široké pole, na kterém mohou operovat a toto spojení nahradit či znovu vystavět. Následující text probere možné varianty a projevy vůle či nevůle irské a české strany a pokusí se představit základní předpoklady a spojitosti, které udržovaly česko-irské vztahy v chodu i přes komplikovanou dobovou geopolitickou situaci.

Hlavním tématem tohoto výzkumu bude kultura a její projevy. Korpus pramenů pochází z nezpracovaných fondů Národního filmového archivu,¹ fondu Liam O'Leary archive z National Library of Ireland,² pozůstalosti Jana Wericha v Památníku národního písemnictví,³ vybraných fondech Ministerstva školství a kultury,⁴ které obsahují 3 kartony dokumentů z let 1947–1966 týkající se československo-irských kulturních a školských styků), pak z fondu archivní soubor KSČ – Ústřední výbor (1945–1989), tyto doplní archiv Ministerstva

¹ Nezpracovaný fond Národní filmový archiv, kartony ČSFÚ R4/AI/2P/6K, ČSFÚ R4/BII/1P/5K, ČSFÚ R4/BI/5P/2K, ČSFÚ R4/BII/3P/3K, ČSFÚ R4/BII/3P/4K, ČSFÚ R5/AI/2P/6K

² National Library of Ireland, Liam O'Leary archive, Manuscripts, MS 50,000/4, MS 50,000/11, MS 50,000/27.

³ Fond Werich, Jan – inv.č. 919-929, přír.4.50/76

⁴ Fond Ministerstvo školství a kultury, karton 21, sign. 35 – Irsko, 3. odd., 01/416/32/e/1, dále karton 1536, sign. 22 I, 3.odd.,01/416/26/f/4, dále fond KSČ – Ústřední výbor 1945-1989, Praha – sekretariát 1971-1976,zn. KSČ-ÚV-02/4, sv. 33, archiv.jedn. 55/20, 3. odd.

zahraničních věcí.⁵ Poslední zmíněný obsahuje relevantní prameny ze zastupitelského úřadu v Dublinu, Londýně, teritoriální odbory s irskou tematikou a návštěvní knihu ZÚ v Dublinu.

V otázce přínosnosti a současného stavu bádání v daném tématu je dobré připomenout, že o vztahy mezi kontinentální a ostrovní Evropou jsou v oblibě a skrze zkoumání historických kořenů a vývoje těchto poměrů lze lépe sledovat aktuální vývoj a směřování. Ačkoliv Irská republika je od roku 1921 od Velké Británie nezávislá, a tudíž by neměla být vnímána jako země, jakkoliv podřízený svému sousedovi, je bez debat stále jejím nejbližším obchodním i pracovním partnerem, a tudíž změny v mezinárodní politice Spojeného království přímo i nepřímo ovlivňují i Irskou republiku.

Jedním z předních autorů, který se akademicky věnuje česko-irským vztahům je Ondřej Pilný, působící v čele Irského centra při Karlově univerzitě. Jako spolu editor se podílel na vydání monografie, představující česko-irské styky na základě mezioborových esejí – *Ireland and the Czech Lands: Contacts and Comparisons in History and Culture*⁶. Z povahy této monografie je možné ji využít jako sekundární literaturu, nicméně nejedná se o celistvou analýzu daného problému, ale spíše představení široké palety kulturních okének, skrze které lze na česko-irské vztahy nahlížet. Činnost česko-irského centra se nadále věnuje studiu soudobého irského divadla, literatury a irštině, stejně tak jako česko-irským vztahům. Jiný souhrnný literární počín ale prozatím z této instituce nevzešel. Studie menšího rozsahu vzešla z pera překladatele Daniela Samka – *Česko-irské kulturní styky v první polovině 20. století*.⁷ V poslední uvedené publikaci autor řeší výhradně první polovinu 20. století.

Následující autoři a díla již nejsou celistvě zaměřená na česko-irské vztahy a tudíž jen dokreslují a zdůrazňují potřebu doplnit a aktualizovat tuto mezeru na akademickém trhu. Mezi takové patřil lékař Ludvík Schmid, který publikoval texty zaměřené na irské lékaře v Čechách,⁸ irskou emigraci do Čech v 17.-18. století a obecně přítomnost Irů v Českých zemích (např. irské studenty na Univerzitě Karlově).⁹ Mezi oblíbená témata patří náboženské spojení určitých řádů

⁵ Archiv Ministerstva zahraničí Praha, fondy ZÚ Dublin 1920 – 1950, Návštěvní kniha ZÚ Dublin 1937 – 1947, Teritoriální odbory-obyčejné: TO-O 1945-1959, TO-O 1969-1964, TO-O 1965-1968, Teritoriální odbory-tajné: TO-T 1945 – 1954 (1955), TO-T 1955 – 1959, TO-T 1960 – 1964, TO-T 1965 – 1969, TO-T 1970 – 1974, TO-T 1975 – 1979, TO-T 1980 – 1989 vybrané státy, Dokumentace TO 1945 – 1989.

⁶ POWER, Gerald, PILNÝ, Ondřej: *Ireland and the Czech lands. Contacts and Comparisons in History and Culture*. Oxford: Peter Lang, 2014.

⁷ Samek, Daniel. *Česko-irské kulturní styky*. Praha: Karlova univerzita, 2012.

⁸ SCHMID, Ludvík: *Irští lékaři v Čechách*. Praha: Univerzita Karlova, 1968

⁹ SCHMID, Ludvík: *Irská emigrace do střední Evropy v 17. a 18. století (1. část)*. In: Sborník historický. Praha: Historický ústav ČSAV, 1985 256 s. 0577-3725 Sv. 32, (1985), s. 189-254.

a jejich komunikace, pražští Hyberni,¹⁰ a místy i Irsko a Irové v české literatuře.¹¹ U těchto autorů mluvíme ovšem pouze o fragmentech ve sbornících nebo jednorázových studiích, které Irsko zkoumají spíše jako zástupný element autorova hlavního pole zájmu, než jako hlavní předmět bádání.

Hlavní otázky této práce vyplývají z povahy jejích pramenů. Jakou roli v česko-irských vztazích hrála kultura, jak se projevovala a ovlivňovala vývoj vzájemné percepce těchto národů? Dosáhly jednotlivé projevy kultury obou národů na druhou stranu? V jaké podobě? Jaké pojítko bylo pro česko-irské vztahy nejdůležitější?

Zpětným pohledem na historii Irské a České republiky lze dojít k závěru, že národ český a irský má potenciálně společné historické vzorce a body, k nimž se zvolené prameny, autoři a umělci ve vzájemných dopisech vztahují jednak aktuálně v době dění, ale i retrospektivně. Přičemž dojde nevyhnutelně ke komparaci irských a českých dějin. Mezi takové pojící fenomény se nabízí tzv. viktimizace a heroizace vzhledem k vnějšímu utlačovateli, ať už se jedná pro Iry o Angličany (posléze konfesně transformovaný subjekt pokračující oprese – protestanty) nebo pro Čechy o Němce či ideologii a státní aparát socialismu/komunismu. Dále jde o subjektivní hodnocení soudobých nebo minulých událostí. Nebude opomenut ani kontext těchto událostí i životní osudy vybraných osobností. Vedle známých subjektů, jako například Jan Werich a Jiří Voskovec chce práce dopřát prostor i méně známým osobnostem, které ale tvořily a zachovávaly kulturu a kulturní výměny u obou etnik. Pro Čechy je to filmový archivář Myrtil Frída a jeho irský protějšek, archivář a filmový kritik Liam O’Leary. Oba muže spojovala láska k filmu a zájem o jeho zachování a budování prostoru pro jeho propagaci a přenášení. Právě na příkladu těchto dvou osobností, spojující kulturní fenomén filmu si práce klade za cíl popsat styčné body, ale případně i třecí plochy dvou kultur, dvou národů.

1. Osobní styky

Základním stavebním kamenem pro orientaci v následujících podkapitolách je nutné představit si hlavní osobnosti a autory pramenů. Mezi nimi probíhala místy častější, místy

¹⁰ KUCHAŘOVÁ, Hedvika: *Pražští hyberni - exilová komunita v novověkém městě*. In: Klasztor w mieście średniowiecznym i nowożytnym : materiały z międzynarodowej konferencji naukowej zorganizowanej w Turawiu dniach 6-8 V 1999 r. przez Instytut Historii Uniwersytetu Opolskiego i Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego / Wrocław ; Opole : Pracownia Badań nad Dziejami Zakonów i Kongregacji Kościelnych Larhcor : Silesia, 2000 s. 329-336.

¹¹ MÁNEK, Bohuslav: *Irská otázka v publicistice a satíře Karla Havlíčka Borovského*. In: Sborník Památníku národního písemnictví, Praha 2006, s. 43-53.

ŘEHÁK, Daniel: *Irsko jako téma a obraz v české literatuře 19. století. Exotika aneb Výlučnost cizí i vlastní*. In: Sborník příspěvků z 27. ročníku sympozia k problematice 19. století: Plzeň, 22. - 24. února 2007. Praha 2008, s.156-167.

vzácnější korespondence a osobní styky. Vzato abecedně se v případě periodicky se opakujících osobností jedná o Myrtila Fridu, Liama O'Leary, Jiřího Voskovce a Jana Wericha. Druhou skupinu tvoří kauzy, jejichž aktéry není možné detailně popsat a nebylo by to pro vyplývající závěry ani zvlášť přínosné. Je ale stále více než žádoucí je s ohledem na jejich výpovědní hodnotu zmínit.

První taková situace je z roku 1965, kdy československý zastupitelský úřad v Londýně (dále jen ZÚ Londýn) obdržel dopis s prosbou o asistenci v otázce zřízení česko-irského klubu v Dublinu. Intence založit tento klub, sjednocující národy, vzešla z irské strany, jmenovitě od pana Barry Hardyho. Tento nápad se opíral o již existující obchodní vztahy mezi Československem a Irskem, nicméně náplň a poslání měla být převážně kulturně-společenská. Cílem bylo seskupit „krajany“, žijící v Irsku. Specificky šlo o asi 30 rodin, které se do Irska odstěhovaly ještě před 2.světovou válkou. Klub měl sloužit k setkávání a propagaci turismu a k rozšíření obchodních styků. Ministerstvo zahraničních věcí se k věci stavělo víceméně kladně, protože by bylo možné skrz klub ČSSR propagovat a napravovat „mylné“ představy o vlasti. Z těchto mylných představ je viněna „náboženská bigotnost Irů“.¹² Zajímavé je, že o pět let později československé velvyslanectví v Londýně dostalo informaci o neúspěšném pokusu založit novou společnost irsko-československého přátelství. Tato společnost již fungovala v Praze, nicméně z důvodu nízkého stavu pracovníků v Dublinu nebyl časový prostor pro mimo komerční činnost. V plánu byl průzkum právních aspektů spolkového života v Irsku a výběr vhodných členů.¹³ Pro kontext je nutné zdůraznit, že v době 70. let byly česko-irské obchodní vztahy zastupovány tzv. československou obchodní misí, která byla v Irsku zastoupena dvěma pracovníky a neměla diplomatický statut. Obrat těchto bilaterálních obchodních vztahů byl nízký, do 50 mil. Kčs ročně, přičemž irská strana opakovaně projevovala nechuť k prohlubování obchodních styků z důvodu nevyváženosti (vysoké čs. aktivum).¹⁴

Dalším zajímavým dokladem vzájemných kulturních vztahů neperiodického typu je dopis vysokoškolského profesora Richarda MacCullagh ze *Stranmillis College* v Belfastu. Na začátku 60.let psal knihu o evropských folklórních hračkách a dopisem žádal Ministerstvo zahraničních věcí v Praze o zaslání fotografií českých dřevěných hraček. Odkazuje se na

¹² Národní archiv Praha, Ministerstvo školství a obchodu, kart. 21, sign 25 - Irsko, 01/416/32/e/1, Zpráva Ministerstvu školství a kultury, 5. listopadu 1965, [cit. dne 26.3.2025].

¹³ Archiv Ministerstva zahraničí Praha, kart. TO-O 1969-1974 Irsko, Irsko-čs. Společnost přátelství, dopis ze ZÚ v Londýně z 2. června 1970, [cit. dne 16.9. 2025].

¹⁴ Tamtéž, Memorandum předané čs. straně na 29.VS OSN irským zaminirem ve věci normalizace dipl.styků ČSSR-Irsko, č. 119.807, [16.9. 2025]

osobnost Emanuela Hercíka, který se stejnému tématu věnoval a byl v Irsku proto velmi známý, a jeho publikaci *Les jouets populaires*. Profesor MacMullagh v dopise zdůrazňuje potřebu kontaktovat odborného pracovníka, který by mu byl ochoten pomoci hledat další materiál a fotky hraček. Rovněž zmiňuje vlastní zájem o českou kulturu a umění obecně – obzvlášť obrazy. V tomto případě je jednoznačně identifikovatelné spojení slova *kultura* s uměním. Profesor ujišťuje, že pomoc neopomene zmínit v poděkování knihy a fotografie do publikace rád umístí, bude-li mu to umožněno. Ze strany Ministerstva školství mu bylo vyhověno a zasláno několik fotografií hraček a jiných dřevěných děl i publikace *Contemporary Art in Czechoslovakia* s průvodním dopisem. V roce 1962 přichází finální odpověď profesora MacCullagha s poděkováním. Také se zmiňuje, že si není vědom žádné výstavy českých umělců, která by se v poslední době na Britských ostrovech konala a ujišťuje adresáta, že pokud by se česká strana rozhodla zapůjčit nějaká díla jako výstavu, Belfast i Dublin by toto uvítaly „s otevřenou náručí“. Plánuje také se studenty cestu do Řecka a přemýšlí o zavítání do Prahy. Pokud k návštěvě došlo, není zřejmé. Nicméně v tomto případě lze spatřit důraz na umělecké dědictví jako na kulturní pojítko mezi zeměmi, které v dané době neměly ani funkční velvyslanecké spojení.¹⁵

Před samotnou anabází do korespondence výše uvedených konkrétních osobností je záhodno je představit. Zástupcem irské strany je Liam O’Leary, filmový historik, archivář a spisovatel. Během života prošel řadou významných irských institucí, včetně RTÉ (*Raidió Teilifís Éireann*), *Abbey Theatre*, *Brittish Film Institute* a stál u zrodu *Dublin Little Guild Theatre* a *Irish Film Society*. Byl milovníkem filmů, což dokládá i rozsáhlý fond v NLI (*National Library of Ireland*) jeho sbírek týkajících se filmu, mezinárodního filmu, fotografií, knih, novinových výstřižků a periodik. Coby zapálený filmový fanoušek si rovněž dopisoval s řadou českých autorů a osobností.¹⁶ V jeho korespondenci je možné nalézt zájem o evropskou politiku, divadlo, film, ale i působení českých osobností v zahraničí a jejich názor na dobové dění. V roce 1938 navštívil Prahu a v té době také nejčileji koresponduje s dvojicí Jiří Voskovec a Jan Werich. S Voskovcem a Werichem s v Praze setkali, O’Leary navštívil Osvobozené divadlo a v dopise nechává pozdravovat „*Mr. Moss and Mr. Aussenberg*“. I v tomto dopise neopomene vyjádřit svůj názor na současnou situaci v ČSR a přeje jí, aby byla „brzy venku

¹⁵ Národní archiv Praha, Ministerstvo školství a obchodu, kart. 21, sign 25 - Irsko, 01/416/32/e/1, dopisy prof. MacCullagha a Ministerstva zahraničí, 1. ledna 1962-4.dubna 1962, [cit. dne 26.3.2025].

¹⁶ National Library of Ireland online catalogue, heslo Liam O’Leary Archive viz online <https://catalogue.nli.ie/Collection/vtls000650941> a Dictionary of Irish Biography, Royal Irish Academy – heslo Liam O’Leary viz online <https://www.dib.ie/biography/oleary-liam-a6863> [cit. dne 15.9. 2025].

z potíží“ a „tyranie fašismu nikdy nezničí kulturu vaší skvělé demokracie“. Právě spojení *kultura demokracie* přináší jeden z mnoha možných užívání a výkladu termínu kultura. V tomto smyslu myšleno jako systém morálních hodnot a postojů.¹⁷ V jiném dopise detailně popisuje politickou situaci v Irsku skrze posílení pozice prezidenta DeValery, „střet náboženských principů“ a připodobňuje situaci Severního Irska pro Iry k problematice Sudet pro Čechy.¹⁸ O’Leary byl bezpochyby hrdým Irem, v mnoha dopisech používá pro zemi gaelský název Eire a mnohokrát obhajuje či vyzvedává národ Irů a Irsko samotné. Tvrdí, že Irové jsou pro fašistický režim příliš individualističtí a po staletích oprese ze strany Angličanů přirozeně soucítí s každým národem, který se brání vůči vnějšímu utlačovateli. Ve stejném dopise, kde podrobně popisuje střet náboženství ve vrcholné politice Irska také dobový tisk a vysvětluje adresátům, které noviny v Irsku jsou pravicové a které levicové. Tyto aspekty budou rozebrány v podkapitole věnované politice. Pro tuto kapitolu je spíše zajímavým vzhledem do *kultury* Irska O’Learyho poznámka, že Irsko je kulturně velmi pozadu, nicméně má několik zajímavých zástupců z řad malířů, herců, tvůrců divadla a spisovatelů. Označuje město Cork za nejpokrokovější město v novodobé historii.^{19,20} Korespondence tohoto irského archiváře se po 2.světové válce odmlčuje, nicméně během normalizace si s dvojicí V+W vyměňují několik pohlednic a větší množství dopisů z této doby již přichází k rukám archiváře Myrtila Frídy. Vzájemně si nicméně O’Leary a vedoucí představitelé Osvobozeného divadla zasílali rovněž výstřižky z novin, brožurky a letáčky z divadel a promítání filmů.

Právě Myrtil Frída je svým způsobem českým odrazem Liama O’Learyho. Oba chovali hlubokou lásku k filmu a zájem o současné kulturní dění v kinematografii, za života se stali archiváři a sběrateli filmu, byli v živelném styku s V+W a samozřejmě i se sebou navzájem. Frída byl milovníkem a znalcem českého němého filmu a amerických němých grotesek, komedií a muzikálů. Byl autorem řady článků a publikací s filmovou tematikou.

Už za války organizoval ilegální projekce a hned po ní se zapojil do budování filmového archivu. V srpnu 1968 se nakrátko stal vedoucím Filmového archivu, následná „normalizace“

¹⁷ National Library of Ireland – Dublin, Liam O’Leary Archives, Correspondence 1930-1992, Letters, press article, photographs and other reminiscences between Liam O’Leary and Voskovec and Werich, of a trip to Prague in 1938, MS 50,000/27/1, [cit. dne 8.4.2024].

¹⁸ Tamtéž, MS 50/000/27/2.

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ O tomto si lze vytvořit vlastní názor i na základě dalších pramenů, které popisují např. mezinárodní filmový festival v Corku, viz podkapitola Film, s. 24. Nicméně je nutné dodat, že O’Leary pocházel z hrabství Cork a pro Cork v Irsku existuje přezdívka „Rebel city“ z mnoha důvodů. Mezi městy Cork a Dublin existuje odvěká rivalita, kdy „Dubs“ a „Corkonians“ do dnešní doby vzájemně soutěží ve všech oblastech. Tato poznámka tedy může být pouze projevem vzájemné rivality a potřeby udržovat tuto již folklórní společenskou tradici.

jej z Filmotéky vyhnala a po zbylý čas tam směl docházet jen sporadicky. Od roku 1961 také přednášel na pražské FAMU a publikoval v domácím i zahraničním tisku. Do historie srpnových událostí se zapsal právě jako filmotékář, když v archívu ukryl nespočet ve své době zakázaných filmů a dobových dokumentů.²¹ Za zmínku bezpochyby stojí, že Frída často cestoval do zahraničí, odkud rád posílal svým přátelům pohlednice nebo dopisy. Zpravidla se jednalo o pracovní cesty do filmových archivů nebo různé mezinárodní akce kinematografického rázu. Mezi takové patří i cesta do Berlína a filmového archivu, odkud poslal pohlednici O'Learymu do Dublinu. Tato pohlednice dokládá, že tito dva archiváři si aktivně zasílali různé žurnály a publikace vztahující se k jejich společným zájmům.²² Jejich společná konverzace probíhala živě během druhé poloviny 60. let a prokazatelně se setkali v únoru 1968 na Festivalu experimentálních Filmů v Belgii, od tohoto setkání probíhala čilá korespondence a k setkání došlo znovu v roce 1973, kdy O'Leary opět navštívil Prahu i Frídu. K poslednímu setkání došlo v roce 1978 na kongresu mezinárodní federace filmových archivů v anglickém Brightonu. Během tohoto setkání O'Leary natočil Myrtilovo vyprávění o jeho životě s filmem. O'Leary ve svém nekrologu na osobnost Frídy uvádí případ podplácení německých strážných cigaretami během Protektorátu za účelem přístupu a shlednutí zabavených amerických filmů. Vřelý závěr textu irský archivář doplňuje o soukromé přiznání, jak ho Myrtil naučil milovat kulturu a život Čechů a díky němu s ním byl v pravidelném spojení.²³ O jeho upřímné lásce k Československu svědčí i fakt, že jeho vzkaz v návštěvní knize bývalého velvyslance v Irsku Karla Košťála končí jako jeho každý dopis Čechům slovy „*S přátelským pozdravem Liam O'Leary*“. Rovněž celá povaha jeho vzkazu a fakt, že se i po zrušení československého velvyslanectví nadále stýkal s Karlem Košťálem potvrzuje O'Learyho vlastní slova o lásce k Československu a hořkosladkému konci tohoto vztahu „Byl jsem nesmírně potěšen z obnovy známostí, které jsem navázal v šťastnějších dnech minulosti, kdy jsem se snažil rozšířit povědomí Irů o Československu s pomocí laskavé pomoci Dr. Košťála.“²⁴

²¹ Encyklopedie města Prahy, text Jiří Š. Cieslar (vnuk), heslo Myrtil Frída (Nové Město), viz online - <https://encyklopedie.praha2.cz/osobnost/1534-myrttil-frida> [cit dne 14.9.2025].

²² National Library of Ireland – Dublin, Liam O'Leary Archives, Correspondence 1930-1992, Correspondence between Liam O'Leary and Czech film collector, Myrtil Frída, 1968-1989, MS 50,000/11/3,4, [cit. dne 8.4.2024].

²³ Tamtéž, MS 50,000/11/7.

²⁴ Archiv Ministerstva zahraničí Praha, VI/4 Návštěvní kniha ZÚ Dublin 1937-1947, [cit. 16.9.2025].

2. Kultura

Vymezení pojmu *kultura* je v historické vědě samo o sobě náročným úkolem, a přestože si tato práce v žádném případě neklade za cíl vytvořit další novou definici, před samotným představením česko-irských kulturních styků je nutné koncept tohoto, ve veřejném prostoru často nadužívaného termínu, představit a k jednomu z vysvětlení se přihlásit.

Dle historičky Lynn Hunt se na konci 20. století objevuje nový proud „new cultural history“, který se zajímá o odhalení sociálních a konceptuálních zdrojů motivů lidského jednání, využívá postupy antropologie a literární teorie. Nutno dodat, že i historici „nové kulturní historie“ si připouští proslulost *kultury* jako neustálené definice v odborném prostředí. Historik kultury by se měl snažit hloubkovým bádáním dostat od svrchních vrstev výsledků působení literatury, vědy a umění k tomu, na základě čeho spolu lidé opravdu komunikují. Historik Peter Burke přináší definici *kultury* jako systému sdílených významů, postojů a hodnot lidského chování, jimiž jsou vyjádřeny nebo ztělesněny. Důležitost *kultury* navzdory její neuchopitelnosti připouští i filozof Antonio Gramsci, který poukazuje na to, že aby určitá vrstva společnosti mohla získat vedoucí pozici, nestačí jí k tomu hrubá síla, ale musí vykonávat kulturní a intelektuální vedoucí úlohu, vytvořit si vlastní nezávislou *kulturu*, tedy „původní koncepci světa“.²⁵ Tato práce veskrze souhlasí s tezí, že kultura je vše, co má původ v lidské aktivitě, používá různé prostředky k rozšiřování společenských jevů, vytváří symbolický systém společnosti a je používána jako rétorický, výkladový nástroj, jehož pomocí se v rámci historiografických děl vytváří hodnota heterogenních jevů.²⁶

Základní rešerše logicky vytrídila hlavní projevy kultury, využitelné v této práci – literaturu, film, divadlo. Všechny tyto prvky budou zkoumány jako dorozumívací prostředky mezi národy, případné spojovací nebo rozdělovací body v rozdílných společnostech a režimech. Kultura je v tomto smyslu chápána skrze tyto projevy a představována i jednotlivými subjekty, které slouží zároveň jako představitelé kulturních činitelů.

3.1 Divadlo

Divadlo patřilo mezi jeden ze základních společných zájmů osobností, které se zajímaly o kulturu nebo se v ní pohybovaly. Od již okrajově zmíněného zájmu o Osvobozené divadlo irského archiváře se tato podkapitola zaměří na další případy, kdy divadlo představovalo mezi

²⁵ APPLEBY, Joyce: *Jak říkat pravdu o dějinách*, Brno 2002, s. 179-183.

²⁶ HORSKÝ, Jan: *Kultura*. In: STORCHOVÁ, Lucie. (a kol.) *Koncepty a dějiny: Proměny pojmů v současné historické vědě*. Praha: Scriptorium, 2014, s.145-155.

Irskem a Československem styčný bod. V květnu roku 1957 nabídl irský spisovatel O'Donnell československému Ministerstvu kultury a školství možnost vystoupení irského souboru divadla *Globe* z Dublinu při cestě na představení do Moskvy. Soubor žádal uhrazení cestovného a honorář pro všech 15 členů souboru. O měsíc později přišlo do ZÚ v Londýně vyrozumění z Prahy – pozvání irského divadelního souboru se nedoporučuje. Pro daný rok již bylo v plánu vystoupení polské činohry, maďarského baletu, bulharské opery a rumunského loutkového divadla. Obě strany se shodly, prostřednictvím spisovatele O'Donnella, že by akci uskutečnily v roce 1958.²⁷ Divadelní osvěta obou zemí probíhala mimo oficiální politicky vedené kanály rovněž i samotnými divadelníky. Osvobozené divadlo mělo velkého zastánce v již zmíněném archiváři O'Learym, který ve svých dopisech nejednou zmiňuje, jaké zalíbení našel v divadelních představeních V+W například při osobní návštěvě Prahy.²⁸ Veřejné povědomí potom o tomto uměleckém duu rozšiřoval skrze rádio a vlastní články. Velmi rád také své české přátele seznamoval i s divadelním děním v Irsku. V reakci na politické dění v Československu vyjádřil hlubokou lítost nad uzavřením Osvobozeného divadla během Protektorátu. K této příležitosti také O'Leary napsal nejen jeden článek do novin, v nichž se dotýká jak kořenů československého divadla (přes Tyla až do konce 18.století), tak také společných charakteristik obou národů. Vyzvedává osobnosti E.F. Buriana jako největšího divadelníka své doby a připisuje divadlu nezastupitelnou roli v době vzniku československé republiky i národního obrození.²⁹

Irské drama v českých zemích přežilo i doby okupace a socialistického zřízení. Mezi oblíbené autory patřil Oscar Wilde a G.B. Shaw již od 19. století. Samozřejmě popularita děl G.B. Shawa v době mez i lety 1947-1989 byla dána především jejich socialistickou agendou a v podstatě politickou korelací se současným režimem, jemuž se taková díla hodila. Jedním z méně známých irských autorů, jehož hry se v českém překladu v české kotlině hrály, byl Sean O'Casey. Ačkoliv jeho hry *Juno and The Peacock* a *The Shadow of a Gunman* si musely na svůj překlad počkat 10 let, adaptace jeho hry *Bedtime story* (v češtině *Penzión pro svobodné pány*) se dočkala fenomenálního úspěchu a po jejím zfilmování se zařadila mezi „klasiky“ české

²⁷ Národní archiv Praha, Ministerstvo školství a obchodu, kart. 21, sign 35 - Irsko, 01/416/32/e/1, soubor korespondence k návštěvě Irského divadelního souboru Globe Theatre, možnost návštěvy ČSR, květen-červen 1957, [cit. dne 26.3.2025].

²⁸ National Library of Ireland – Dublin, Liam O'Leary Archives, Correspondence 1930-1992, Letters, press article, photographs and other reminiscences between Liam O'Leary and Voskovec and Werich, of a trip to Prague in 1938, MS 50,000/27/1, [cit. dne 8.4.2024].

²⁹ National Library of Ireland – Dublin, Liam O'Leary Archives, Correspondence 1930-1992, Correspondence, research notes, photographs and programmes relating to E.F. Burian and the Czechoslovakian D39 and D37 theatres, 1938-1985, MS 50,000/4/41, [cit. dne 8.4.2024].

kinematografie. Překlad hry *The Hostage* Brendana Behana vytvořil Jiří Mucha a rovněž se setkala s úspěchem, ačkoliv Muchovy poznámky ke hře, srovnávající její děj a události s československou situací byly ve své době přinejmenším provokativní. Tyto poznámky, včetně režisérových ještě radikálnějších vět, byly součástí publikace, která hru předcházela. Následkem bylo, že jejich úspěšně adaptovaná hra se hrála po jejím vydání pouze jednou v roce 1970. Nelze nezmínit také v době 60.-70. let oblíbenou hru irského spisovatele Samuela Becketta Čekání na Godota. Samozřejmě protože tato absurdní hra byla těsně spjata s lidmi jako Václav Havel a Jiří Kolář, kteří se stali *personae non gratae*, čelily i její adaptace obtížím. Nutno dodat, že ve své době hry Samuela Becketta nebyly spjaty s jeho osobností jako Irem, ani se jeho původ neřešil.³⁰

3.2 Literatura

Z politicky řízeného kanálu lze čerpat doklady o oficiálních česko-irských stycích i v oblasti popularizace literatury, které byly v gesci Ministerstva zahraničních věcí. Mezi takové patří například návštěva irského vysokoškolského pracovníka dr. Jamese Waltona, odborníka na irskou a světovou literaturu. Jeho návštěva Československa proběhla jako studijní pobyt v září roku 1962. V záznamu o přijetí dr. Waltona vystupuje jako klíčová informace poznámka o jeho členství v komunistické straně a skrývání této příslušnosti v domovském Dublinu. Skrývání této skutečnosti je vysvětleno možným ohrožením jeho postavení na univerzitě. V přednáškách na univerzitě údajně vyslovoval marxistická hodnocení (v prameni je řeč o přednášce, kterou dr. Walton pořádal na fakultě Karlovy univerzity v Praze). Pracovníci ministerstva se svého irského hosta dotazovali na jeho názor na způsoby zlepšení česko-irských vztahů. Projevovali zájem o uvádění československé literatury do Irska. Dr. Walton souhlasil s odesláním menší kolekce publikací v angličtině do univerzitní knihovny při *Trinity College* v Dublinu. Distribuce literatury by se prý dala provést skrz obchod *New Bookshop*, který je v rukou „pokrokových“ lidí. Evergreenem pramenů podobného charakteru 2. poloviny 20. století je i zde projevující se československá nechuť a jistá míra přezíravosti vůči vlivu, který měla mít irská církev jak na vládu, tak všechny další aspekty každodenního života Irů. V kontextu návštěvy dr. Waltona jde o varování, že irský klérus tak jako tak provádí cenzuru zahraniční přijaté literatury a nelze se vyhnout jeho působení. Česká a irská strana se při tomto setkání rovněž shodly, že by bylo záhodno nabídnout *Trinity College* stipendium pro zájemce o studium češtiny v Praze. Bohužel v té době neměla ale *Trinity College* dostatek zájemců o

³⁰ POWER, Gerald, PILNÝ, Ondřej: *Ireland and the Czech lands. Contacts and Comparisons in History and Culture*. Oxford: Peter Lang, 2014, s. 201-216.

takové studium, z toho důvodu se jednalo pouze o předběžné plánování podání návrhu do Dublinu. Druhou eventualitou prohloubení vztahů byla nabídka účasti studentů z TC na Letní škole slovanských studií (pozn. i za cenu, že většina studentů bude mít zájem o studium ruštiny a ne češtiny). Posledním bodem společného jednání byl návrh pozvat do Prahy k opětovnému vědeckému pobytu irského historika (padlo jméno T.W. Moody). Pracovníci ministerstva dostali odpověď i na otázku, zda by dotyčný profesor neměl následně doma problém, pokud by navštívil socialistický stát. Dr. Walton byl toho názoru, že ne, pokud by dotyčný o svém pobytu nepublikoval a znovu upozornil na finanční a obecný vliv katolické církve. Obecně ale považoval prohlubování vztahů ČSSR a Irska za nutné, protože „se o ČSSR v Irsku prakticky vůbec nic neví“. Celá zpráva byla doplněna o rozhodnutí vedoucího odboru, který navrhované akce kvitoval, protože korespondovaly s obecným úsilím o „normalisaci“ diplomatických styků s Irskou republikou.³¹

V návaznosti na neoddiskutovatelnou roli literatury jako pojítka mezi Irskem a Československem je nutné zmínit druhý případ z pramenů archivu Ministerstva zahraničních věcí. Pracovník Československého ústavu zahraničního Ladislav Žižka v únoru 1966 navštívil Dublin kde se setkal s irským básníkem a dramatikem Padraic Columem, při návštěvě divadla *Lantern Theatre*, kde se hrála hra od zmíněného autora. Colum Žižkovi sdělil, že ho těší zájem Čechoslováka „protože má rád všechny Slované“ a z vlastní iniciativy mu dal svou adresu a spojení pro další setkání. To proběhlo o 5 dní později, kde se p. Colum svěřil, že ho velmi zajímá české obrozenecké hnutí, Hus, Komenský atd. V návaznosti na toto setkání mu p. Žižka zaslal obrázkový čtvrtletník *Welcome to Czechoslovakia* a dvě knížky na téma československé historie a husitského hnutí, obě v angličtině. Svým dopisem navrhoval ministerstvu o pozvání p. Columa pro navázání styků a nabídnutí mu studijního pobytu. Z pramenů nelze vyčíst další vývoj této události.³²

Mezi zásadní osobnosti, které se podepsaly na překladu a vůbec publikaci irských literárních počinů patřil Josef Škvorecký, který stál v čele hlavního média pro šíření zahraniční literatury – časopis *Světová literatura*. Od roku 1956-1996 zveřejnil nespočet překladů irské literatury. Samozřejmě v době socialistického zřízení probíhala čilá cenzura a čeští kritici a překladatelé čelili tlaku shora, aby zahraniční autory „opravovali“ a uváděli na „pravou“ míru. Jedním z hlavních irských autorů a také cílů českého překladu byl James Joyce. Za jeho

³¹ Archiv Ministerstva zahraničí Praha, kart. TO-O 1960-1964 Irsko, č. 123484, Záznam o návštěvě irského vědeckého pracovníka na MŠK, září 1962, [cit. dne 16.9.2025].

³² Archiv Ministerstva zahraničí Praha, kart. TO-O 1965-1968 Irsko, č. 107.608/66, Irský básník a dramatik Padraic Colum – možnost využití styků, březen 1966, [cit. dne 16.9.2025].

propagací stál především Zdeněk Urbánek, který také v roce 1959 přeložil Dubliňany a literárně analyzoval další Joyceovy texty. I navzdory okupaci se dařilo překládat irské autory, mezi ně patřil i Samuel Beckett a jeho *Murphy*, vydaná v překladu v roce 1971. Překladatel Aloys Skoumal se zapsal jako druhý překladatel Dubliňanů v roce 1988 a díky svým návštěvám Irska se soustředil i na překlady Jonathana Swifta a soupis krátkých povídek o irské historii, který vyústil v publikaci *Ni králi, ni císaři*.³³

3.3 Film

Stejně jako je tomu dnes, i v době druhé poloviny 20. století měl film nezastupitelné místo jak v každodenním životě lidí, tak i v mezinárodních stycích. Film je společně s literaturou, fotografií a výtvarnými díly jedním z tzv. paměťových médií. V těchto pramenech lze nalézt různé prvky a symboly, které tvoří kolektivní paměť a kritickou analýzou těchto kulturních produktů je možné nahlédnout do minulosti. Film prezentuje určitý obraz minulosti, přináší informace o dobovém nahlížení na danou událost a také zprostředkovává „zakonzervovaný“ odkaz doby a prostředí. Jeho důležitost je určena právě jeho schopností ukázat nám dobové smýšlení, ne faktografickou správnost.³⁴

Již stálým zastupitelem propojování Československa a Irska skrze kulturní projevy je Liam O'Leary, kterého ani v této podkapitole nelze vynechat. Své snahy o přiblížení české kultury té irské rozšířil od publikace článků k promítání českých filmů. Mezi takové patřil Svět patří nám, který nechal v Dublinu několikrát promítat hlavně v době Protektorátu.³⁵

Československo se rovněž dostalo do styku s irským filmovým průmyslem ve věci účasti na Mezinárodním filmovém festivalu v Corku (jehož důležitost pro irskou kulturu tolik vyzvedával Liam O'Leary, viz s. 18). V roce 1959 se Ministerstvo školství a kultury nechalo slyšet, že účast Československa jednoznačně podporuje, protože „jde o Irsko, kam není možné jinou cestou pronikat“.³⁶ Podobná urgence je znatelná i v dalších letech, důležitost filmu dokazuje široká pramenná základna v archivech Min. zahraničních věcí a Min. kultury a školství. Většina těchto pramenů je nicméně značně roztržitého charakteru, někdy tudíž lze

³³ MÁNEK, Bohuslav In: POWER, Gerald, PILNÝ, Ondřej: *Ireland and the Czech lands. Contacts and Comparisons in History and Culture*. Oxford: Peter Lang, 2014, s. 170-172.

³⁴ ŘEHOŘOVÁ, Irena: *Kulturní paměť a film. Jak se měnil obraz poválečného odsunu v české filmové tvorbě*. Praha 2018, s. 11-14.

³⁵ National Library of Ireland – Dublin, Liam O'Leary Archives, Correspondence 1930-1992, Letters, press article, photographs and other reminiscences between Liam O'Leary and Voskovec and Werich, of a trip to Prague in 1938, MS 50,000/27/1,2, [cit. dne 8.4.2024].

³⁶ Národní archiv Praha, Ministerstvo školství a obchodu, kart. 21, sign 35 - Irsko, 01/416/32/e/1, soubor korespondence k Irsko – Mezinárodní filmový festival v Corku, účast ČSR, srpen 1959, [cit. dne 26.3.2025].

dohledat konkrétní složení delegace a filmů, jako je tomu v roce 1961, kdy komise schválila účast na daném festivalu s filmy – Město v noci, Fantazie pro levou ruku a Lidské svědomí, Sklo,sklo,sklo, Malování pro kočku, Sál ztracených kroků a Lidé jako ty. Delegace měla být složená z režiséra Blumenfelda, herce Jaroslava Vojty a redaktora Jiřího S Bruska. Jindy tomu tak není, např. o rok dříve se mělo jednat o filmy (mj.) Čmelák vstoupil do historie, kapitán Dabač, Plavali Plavci a Půlnoční příhoda. Vyjet měli herci Ladislav Chudík a Elo Romančík. Delegace nakonec nicméně neodcestovala, protože včas neobdržela britská transitní visa, nicméně film Taková láska se promítal.³⁷ Turbulentní povahu pramenů doplňuje rok 1964, kdy se dochovala pouze potvrzující zpráva o vyslaných filmech – Křik, Špatně namalovaná slepice a Dovolená, o sestavě delegátů již další avizovaná zpráva chybí.³⁸ Jak z pramenů MŠK a MZV lze nicméně vypočítat opakující se trend – Češi jednoznačně chtěli a snažili se o vysílání delegací. V některých případech jim tuto snahu zkomplikovala byrokracie (včasné nevyřízení transitního britského visa), což bylo přijaté s nechutí „Ve zprávě (*přijatý irský bulletin o festivalu – pozn. aut.*) se o čs. účasti vůbec nemluví, zřejmě záměrně, z polit. důvodů.“ a zároveň odhodláním příštího ročníku se účastnit „(...) bude nutné, aby při příštím festivalu bylo učiněno takové opatření, které by nemohlo odjezdu čs.delegace zabránit.“³⁹ Česká strana tuto příležitost vnímala velmi pozitivně pro prohloubení/vůbec navázání vztahů z Irskem, kde obchodní a diplomatické styky ztroskotaly nebo se dostaly na bod mrazu.

³⁷ Archiv Ministerstva zahraničí Praha, kart. TO-O 1960-1964 Irsko, Osvěta – Film, č.123.007, 121.549, 114.812, IV. mezinárodní filmový festival v Corku, září 1960 [cit. dne 16.9.2025].

³⁸ Tamtéž, č.118.040, Účast na IX. MFF v Corku, září 1964 [cit. dne 16.9.2025].

³⁹ Tamtéž, č. 117.679, MFF v Corku, vysvětlení neúčasti čs.delegace

Závěr

„Your Irish people who have the same fate with us to fight for the freedom against overwhelming numbers.“ Napsali Jiří Voskovec a Jan Werich Liamu O’Learymu v červnu roku 1938.⁴⁰ Jejich srovnání českého a irského národa na základě jejich osudu boje proti přesile není v pramenech výjimkou. A zároveň není jediným způsobem, jakým se navzájem přibližovali nebo vyhraňovali. Tento příspěvek se zaměřil na analýzu pramenů, které obsahovaly důkazy o vzájemném kontaktu na úrovni oficiální politické, ale také individuální nezávislé. Hlavní badatelskou otázkou bylo, zda česko-irské spojení po ukončení přímého diplomatického spojení stavělo mj. také na kultuře a jakou přesně roli a formy v tomto vztahu zastávala. Dále bylo cílem zjistit, jaké další fenomény ovlivňovaly mezinárodní styky Irska a Československa, tedy co utvářelo vzájemné představy a zda byly konkrétními subjekty otevřeně adresovány styčné body nebo třetí plochy obou národů.

Zvolené prameny byly jak politické, tak osobní povahy a ukázalo se, že jsou někdy spojené. Například jako tomu bylo p.Hardyho nebo akademických pracovníků MacCullagha a Waltona. Při analýze jsem také musela reflektovat další specifikum pramenů, z nichž některé byly jednorázového typu, některé byly periodické, dokládající hlubší a pokračující přátelství adresátů. První případ měl tu výhodu, že zpravidla bylo možné analyzovat situaci díky zhuštěným a jednoznačným informacím. Naopak pokud se jednalo o pravidelnou komunikaci, stávalo se častěji, že některé dopisy chyběly, případně že v nich jsou pouze fragmenty relevantních informací. Tuto skutečnost jsem vzala v úvahu a vidím v ní příležitost pro rozšíření pramenné základny, nicméně z prostorových a časových důvodů jsem tuto mezeru prozatím nemohla vyplnit. Zodpovězení hlavních otázek je nicméně i tak možné.

Lze s jistotou tvrdit, že kultura (myšleno její umělecké projevy – divadlo, literatura, film) sehrála velmi významnou roli při navazování česko-irských vztahů po ukončení přímého diplomatického spojení. Některé prameny o ní dokonce mluví jako o jediném způsobu, jak navázat komunikaci. Důkazy pro toto tvrzení jsem našla v korespondenci přátel O’Leary – Frída – Werich – Voskovec, kteří pravidelně zmiňovali vzájemnou podporu filmové produkce či chválu historie divadla u svého protějšku. Film a divadlo pro tuto skupinu osob bylo spojujícím prvkem, koníčkem, na základě něhož se seznámili a představoval pro ně most. Od

⁴⁰ National Library of Ireland – Dublin, Liam O’Leary Archives, Correspondence 1930-1992, Letters, press article, photographs and other reminiscences between Liam O’Leary and Voskovec and Werich, of a trip to Prague in 1938, MS 50,000/27/8, [cit. dne 8.4.2024].

něj se následně mohli odrazit a přidávat další sjednocující témata. Mezi nimi se objevovalo i přirovnávání historických událostí, kterými národy Irů a Čechů prošli a díky nimž si byli podobní. Toho využil například O'Leary, když se snažil přiblížit vztah Irů k problematice Severního Irsku a použil jako příklad Sudetských Němců pro Čechy.⁴¹ Podobný postup zvolil i osobní poznámkou, že Irové přirozeně chápou a soucítí s každým národem, který byl utlačován anebo byl v roli menšiny.⁴² V těchto případech jsem narazila na další pojící prvek – historické události a podobnost, která byla pro tyto osobnosti vztah-budující záležitostí. Stejným způsobem (kladným) používali kulturu i další autoři dopisů, jež řadím spíš do jednorázové korespondence. Jako příklad posloužil autor divadelních děl a básník Colum, který vyhledal v Dublinu kontakt s pracovníkem čs. ústavu zahraničního z důvodu vlastního zájmu o českou historii a literaturu, podobný zájem o „všechny Slovany“ projevil i univerzitní profesor Walton, který chtěl mezi Československem a Irskem zprostředkovat akademické spojení v podobě výměnných studijních pobytů. V případě dr. Waltona ovšem nelze opomenout další pojící prvek, který se ukázal jako zcela nepředpokládaný. Byl to ideologický rozměr jeho napojení na ČSSR. Byl členem komunistické strany a snažil se do Irsku dostat knihy o Československu, které by mohly rozšiřovat povědomí o socialistických zemích. Společným znakem vzájemné komunikace mezi Dr. Waltonem a československým ministerstvem byla společná nevraživost vůči velkému vlivu katolické církve na každodenní život. Zde se jednalo o pojítko, stejně jako v případě snahy založit česko-irský klub, kdy byla tato „náboženská bigotnost Irů“ brána jako důvod, proč je nutné klub zřídit. Ministerstvo zahraničních věcí chtělo tímto způsobem změnit mylnou představu Irů o Československu a z jejich neinformovanosti vinilo právě náboženství.⁴³ Okrajově již zmíněné divadlo a film bylo rovněž reflektované i v jednorázových konverzacích, které se v největším počtu týkaly československé účasti na MFF v Corku. Film byl vnímán českou stranou jako jediný způsob, jak „pronikat do Irsku“.⁴⁴ S přibývajícími roky je tato urgence „proniknout“ do Irsku z české strany intenzivnější a označována za „snahu o normalisaci vztahů“⁴⁵ a pracovníci ministerstva se nerozpakovali připustit, že je nutné „napravit reputaci (...) v Irsku nám bude na publicitě zvláště záležet (...)“⁴⁶ Z jakého důvodu bylo nutné

⁴¹ National Library of Ireland – Dublin, Liam O'Leary Archives, Correspondence 1930-1992, Letters, press article, photographs and other reminiscences between Liam O'Leary and Voskovec and Werich, of a trip to Prague in 1938, MS 50,000/27/2, [cit. dne 8.4.2024].

⁴² Tamtéž.

⁴³ Národní archiv Praha, Ministerstvo školství a kultury, kart. 21, sign 25 - Irsko, 01/416/32/e/1, Zpráva Ministerstvu školství a kultury, 5. listopadu 1965, [cit. dne 26.3.2025].

⁴⁴ Národní archiv Praha, Ministerstvo školství a kultury, kart. 21, sign 35 - Irsko, soubor korespondence k Irsko – Mezinárodní filmový festival v Corku, účast ČSR, srpen 1959, [cit. dne 26.3.2025].

⁴⁵ Archiv Ministerstva zahraničí Praha, kart. TO-O 1960-64 Irsko, Složka Osvěta-Film 1959-1962, MFF v Corku, [cit. dne 16.9. 2025].

⁴⁶ Tamtéž.

napravovat reputaci se analýzou zatím dostupných pramenů nepodařilo zjistit. Co se týká divadla, i to sehrálo v udržování vztahů velkou roli. Doklady pro to jsem našla opět v soukromé korespondenci, kdy O'Leary chválil a slíbil v Irsku propagovat Osvobozené divadlo, ale i v dopisech ministerstva kultury a školství. Na něj se obrátil spisovatel O'Donnell, který nabízel zprostředkování návštěvy divadla Globe Theater v Praze. Toto byl případ, kdy česká strana nabídku odmítla. Důvodem bylo odvolání se na to, že ve stejném roce již bude hostit umělecké soubory ze zemí východního bloku (polské činohry, maďarského baletu, bulharské opery a rumunského loutkového divadla). V reakci na urgenci ze ZÚ v Londýně, který návštěvu podporoval, požádalo ministerstvo o předání zprávy, zda by bylo možné, aby soubor do Prahy zavítal v následujícím roce. Možným důvodem pro odmítnutí je také finanční stránka věci, protože irský soubor žádal uhrazení pobytu a mzdu pro všech 15 členů souboru a česká strana na informacích o rozpočtu celé věci několikrát v dopisech kladla důraz a ověřovala si je.⁴⁷ Posledním okruhem mého výzkumu byla literatura, která již byla zkoumána v publikaci *Ireland and the Czech lands*. Autor příspěvku Mánek se soustředí především na existenci překladů irských autorů v Československu a zjišťuje, že irští autoři byli v 2. polovině 20. století v Čechách poměrně oblíbení a překládání.⁴⁸ V pramenech této práce se nicméně důležitost knih jako jedinečného zdroje a informativního média ukazuje jak v korespondenci periodické, tak i jednorázové. Většina odborných pracovníků nebo zájemců žádala druhou stranu o výtisky knih, vztahujících se k historii země, její kultuře a vzájemně se ujišťovali o zveřejňování těchto publikací nebo jejich používání v odborných pracích.

Předkládaný příspěvek má svá omezení a hranice, možnosti dalšího bádání. Ať už by šlo o doplnění pramenů irské provenience, tak i rozšíření pramenné základny celkově. Nabízí se rovněž cesta detailnějšího zkoumání vybraných situací nebo osobností (Frída, O'Leary), které by mohly posloužit jako sondy do každodennosti jednotlivců. Ti navzdory odlišenému životnímu zázemí udržovali kontakt a reflektovali tak dobové události na mikrohistorické bázi. Další možnou cestou je rovněž rozšířit okruh úhlu pohledu pouze z optiky kultury na diplomacii, obchod a hospodářství anebo i sport a zdravotnictví. Stejně tak problematika československého vystěhovalectví do Irska a nebo bližší porovnání historických událostí, které

⁴⁷ Národní archiv Praha, Ministerstvo školství a kultury, kart. 21, sign 35 - Irsko, 01/416/32/e/1, soubor korespondence k návštěvě Irského divadelního souboru Globe Theatre, možnost návštěvy ČSR, květen-červen 1957, [cit. dne 26.3.2025].

⁴⁸ MÁNEK, Bohuslav In: POWER, Gerald, PILNÝ, Ondřej: *Ireland and the Czech lands. Contacts and Comparisons in History and Culture*. Oxford: Peter Lang, 2014, s. 170-172.

mohly pro Čechy a Iry fungovat jako paralelní a pojící prvky. V tomto ohledu prameny českých archivů poskytují dostatečné možnosti.

V oboru historie se česko-irským vztahům věnovala prozatím pozornost skrz exilové komunity křesťanských řádů, irským studentům na Karlově univerzitě nebo vztahům Československé první republiky. Na druhou polovinu 20.století se zaměřovala spíš literární věda. Česko-irské vztahy utrpěly v minulém století (především za minulého režimu) mnoho škod a prameny jasně hovoří, že i ve své době si toho především Češi byli vědomí a snažili se o jejich znovunavázání. V dnešní době jsou již česko-irské vztahy na zcela jiné úrovni, nicméně to nemusí být nutně důvod historii těchto vztahů a výměn odborně nezkoumat. Naopak s ohledem na absenci historického vhledu je zcela žádoucí takový výzkum podniknout.

Seznam pramenů a literatury

a) Archivní prameny

Archiv Ministerstva zahraničí Praha

National Library of Ireland – Dublin, fond Liam O’Leary Archives,

Národní archiv Praha, fond Ministerstvo školství a obchodu

Národní filmový archiv Praha, fond Československý filmový ústav, (nezpracováno)

Památníku národního písemnictví v Praze, fond Jan Werich

b) Literatura

APPLEBY, Joyce: *Jak říkat pravdu o dějinách*, Brno 2002.

POWER, Gerald, PILNÝ, Ondřej: *Ireland and the Czech lands. Contacts and Comparisons in History and Culture*. Oxford: Peter Lang, 2014.

ŘEHOŘOVÁ, Irena: *Kulturní paměť a film. Jak se měnil Obraz poválečného odsunu v české filmové tvorbě*. Praha 2018.

STORCHOVÁ, Lucie. (a kol.) *Koncepty a dějiny: Proměny pojmů v současné historické vědě*. Praha: Scriptorium, 2014

Resumé

Ukončením přímého diplomatického spojení Praha-Dublin začala v česko-irských vztazích nová kapitola. Pro udržení kontaktů mezi těmito zeměmi bylo možné zvolit několik náhradních cest. Tento příspěvek jsem soustředila na jednu z variant, cestu kulturních vztahů. Příspěvek je strukturován dle kulturních forem, které vzájemnou komunikaci nahrazovaly. Vedle divadla, literatury a filmu jsou sem zahrnuty i tzv. osobní styky. Jedná se o individuální a často pravidelné kontakty mezi osobami, které zároveň ve většině byly i kulturními činiteli, a proto do tohoto výběru patří. O česko-irských kulturních stycích již existují publikace, zaměřené spíše na dějiny literatury a první polovinu 20. století a existence fragmentů česko-irských styků v archivech zůstává nepovšimnutá.

Cílem příspěvku bylo zjistit, jakou roli v zahraničních stycích Irska a Československa hrála kultura, jak se projevovala a ovlivňovala vývoj vzájemné percepce těchto národů a zda svůj vztah jednotlivé osobnosti zakládaly na něčem spojujícím nebo rozdělujícím. Prameny představovala zejména korespondence, depeše a interní ministerské zprávy. Jejich analýzou jsem zjistila, že velkou roli hráli pracovníci archivů a filmoví nadšenci, kteří udržovali čilé styky a v jejich korespondenci jsem našla několik opakujících se fenoménů, které uváděli jako spojující prvky svých vlastí. Zároveň nelze opomenout i aktivní tendence československého ministerstva kultury, které několikrát projevilo zájem účastnit se Mezinárodního filmového festivalu v Corku. V neposlední řadě jsem objevila několik případů, kdy nezávisle na sobě irská nebo česká strana iniciovala spolupráci. Společnými tématy byla podobnost národů ve vztahu k vnějšímu utlačovateli, zájem o umění a tradice. Naopak rozdělujícím prvkem byla politika a náboženství.